

Inauguració de la placa commemorativa en homenatge als veïns dels antics barris de barraques del Carmel i de Can Baró

Diumenge 26 de març, a les 11.15 hores, Barcelona ret homenatge a les persones que van viure als barris de barraques del Carmel i de Can Baró, amb una placa situada a l'espai patrimonial MUHBA del turó de la Rovira, al final del carrer Marià Labèrnia

Barraques de Francesc Alegre i dels Canons, 1972. Arxiu Patronat Municipal de l'Habitatge de Barcelona

Les barraques del Carmel i Can Baró

L'origen del barraquisme als barris del Carmel i Can Baró es troba dalt del turó de la Rovira, al recinte de la bateria antiaèria. Un cop acabada la Guerra Civil, l'espai militar va caure en desús i, a mitjans de la dècada de 1940, s'hi van instal·lar a viure famílies humils sense casa.

Quan ja no va quedar més espai, van anar sorgint barraques fetes pels nous habitants que anaven arribant. D'aquesta forma va néixer el nucli de Los Cañones, que va arribar a tenir 110 barraques i uns 600 veïns. Poc després van sorgir altres nuclis al vessant del mateix turó.

Segons el cens oficial de l'Ajuntament, el 1956, el conjunt de nuclis del Carmel estava format per 570 barraques i uns 3.000 habitants procedents majoritàriament d'Andalusia.

El barri més poblat era el de Francesc Alegre, que abastava les barraques d'El Hoyo, assentades en el sot d'una antiga pedrera, i altres que s'enfilaven cap al cim adaptant-se al complex relleu del turó. El 1976 hi havia unes 300 barraques i 1.680 habitants.

El nucli de Raimon Casellas, al peu del revolt de la carretera del Carmel, era conegut com El Santo, i l'any 1972 tenia 135 barraques.

Faltaven els serveis bàsics com la llum i l'aigua, i calia fer llargues caminades a les fonts. L'aïllament i la falta de transports també obligava els que treballaven a les fàbriques, en la construcció o en el servei domèstic a fer llargs trajectes a peu. Les criatures, en el millor dels casos, podien anar a l'escola en centres pròxims gestionats per l'Església.

Barraques al nucli dels Canons del Carmel, anys 70. Col. Custodia Moreno

Els veïns es mobilitzen

Davant la situació precària del barri i la incertesa generada als anys seixanta pels plans d'actuació de l'Ajuntament com el Pla dels Tres Turons i el projecte del túnel de la Rovira, el 1970 neix el Centre Social del Carmelo. A partir de la iniciativa d'un grup de veïns, entre els quals hi havia alguns barraquistes, i amb la col·laboració de persones que militaven en organitzacions polítiques clandestines oposades a la dictadura franquista, el Centre Social va ser precursor de l'Associació de Veïns del Carmel, creada dos anys més tard. L'objectiu era lluitar per la millora del barri.

De les primeres manifestacions es va passar a una mobilització permanent, amb talls de trànsit i freqüents concentracions al barri i davant l'Ajuntament de Barcelona. L'Associació de Veïns va treballar, a través de la Vocalia de barraques, per aconseguir millores essencials com l'arribada als nuclis de la llum i l'aigua corrent i la recollida d'escombraries.

La lluita per l'habitatge

Un altre front important de la lluita veïnal era reallotjar els veïns. El 1977 es van aconseguir pisos per a 123 famílies al polígon de Canyelles. Però molts habitants de les barraques van rebutjar diverses propostes de reallotjament i van preferir aguantar més anys, fins a aconseguir nous habitatges a la vora dels vells nuclis barraquistes.

El 1984 es va fer un pas important amb la construcció de la promoció d'habitatges de Raimon Casellas, al mateix lloc on hi havia el nucli de El Santo. El projecte arquitectònic va tenir present les necessitats dels veïns, que el van batejar com "els pisos verds". El 1990 es van enderrocar les últimes barraques de Francesc Alegre i Los Cañones, i als seus habitants els van reallotjar a Can Carreras, a Nou Barris.

La solució donada al barraquisme del Carmel va ser diferent a la d'altres barris de barraques de la ciutat. Va prevaler un reallotjament qualitatiu davant dels reallotjaments massius que havia practicat anteriorment l'Administració. Tot aquest procés va reeixir gràcies a la pressió del moviment veïnal i, posteriorment, a la col·laboració entre l'Associació de Veïns, el Patronat Municipal de l'Habitatge i l'Ajuntament de Barcelona.

La recuperació de la memòria

El 26 de març de 2017 s'inaugura al turó de la Rovira una placa commemorativa que ret homenatge als veïns de tots els antics barris de barraques del Carmel i Can Baró.

La placa està situada dins l'espai patrimonial del turó de la Rovira que gestiona el Museu d'Història de Barcelona, format per la bateria antiaèria de la Guerra Civil i les restes de les barraques que hi van sorgir a partir de la postguerra, al final del carrer Marià Labèrnia. També s'hi ha instal·lat una torreta informativa, amb textos i imatges, sobre els barris de barraques del Carmel.

Barraques a Francesc Alegre, 1981. APMHB

El barraquisme a Barcelona

A finals dels anys cinquanta del segle XX, **unes 100.000 persones, un 7 per cent de la població de Barcelona, vivien en barraques** a causa d'una falta d'habitatge crònica. Els últims grans nuclis de barraques de Barcelona es van enderrocar poc abans dels Jocs Olímpics de 1992. La ciutat girava full a un episodi llarg i important de la seva història que havia durat més d'un segle.

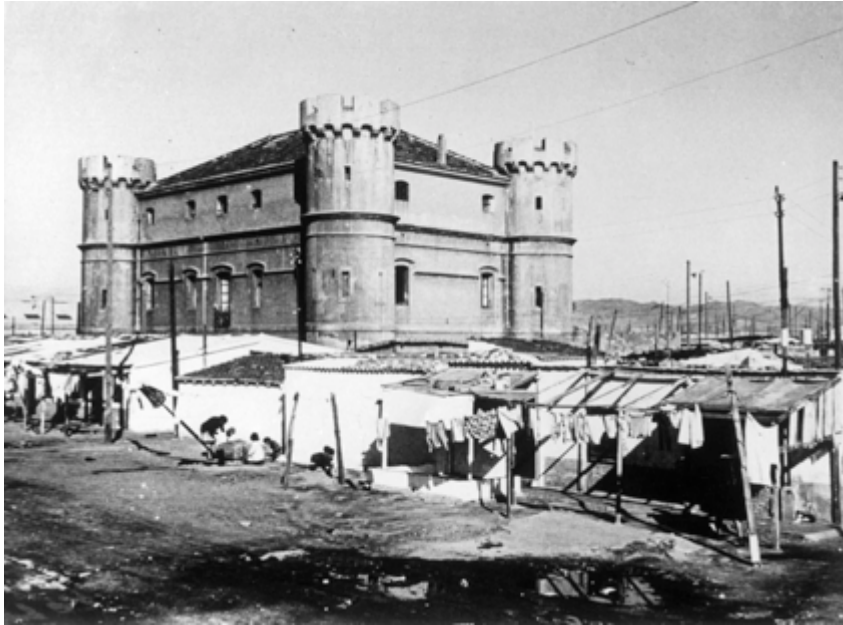
Can Valero, Montjuïc, 1945. Col. Flora Serrano

El 1949, les autoritats franquistes organitzen el 'Servicio de Control y Represión del Barraquismo', que, entre altres mesures, aplica retornar els nouvinguts als llocs d'origen: la ciutat oficial reprimeix el barraquisme però alhora el tolera, sobretot quan el creixement econòmic es reprèn i es necessita mà d'obra per a la indústria, el comerç o el servei domèstic. A finals dels anys cinquanta s'arriba a la màxima expansió, amb **unes 20.000 barraques i unes 100.000 persones**.

A partir dels anys seixanta, l'acció comunitària dels assistents socials va anar acompanyada del sorgiment d'un teixit associatiu i reivindicatiu, la llavor de futurs moviments veïnals que van aconseguir algunes millores als barris i van reclamar pisos.

L'eradicació dels barris de barraques va durar dècades. Sovint s'eliminaven per fer-hi actuacions urbanístiques: les barraques de la Diagonal, l'any 1952, per a la celebració del Congrés Eucarístic Internacional; les de Maricel, a Montjuïc, el 1964, per fer-hi el parc d'atraccions; les de Can Tunis, per construir la Ronda Litoral. El Somorrostro es va

anar enderrocant per fer lloc al Passeig Marítim. Malgrat la construcció de polígons d'habitatges als anys seixanta i setanta, els últims nuclis no van desaparèixer fins poc abans dels Jocs Olímpics del 1992.

El Camp de la Bota, 1960. Arxiu Històric del Poblenou

La recuperació de la memòria

El rastre dels llocs on hi havia les barraques s'ha esborrat. Però la memòria no ha desaparegut en els milers de persones que van viure aquella realitat, en alguns casos durant molts anys. Ells i els seus familiars, habitants dels nous barris de la ciutat, són una part important de la ciutadania de Barcelona. Alguns han preferit oblidar uns anys difícils, però per molts aquella experiència forma part de la seva vida i també de la vida de la ciutat. **Creuen que s'ha esborrat massa el record d'una part de la història**, i que no s'ha d'oblidar el passat.

La comissió ciutadana per a la recuperació de la memòria dels barris de barraques de Barcelona va proposar un seguit d'accions per fer visible una part llargament oblidada de la història de la ciutat. La primera va ser la recuperació oficial del nom Platja del Somorrostro, que es va inaugurar el març del 2011. La segona, un **conjunt d'elements commemoratius als indrets on hi havia els principals barris de barraques de la ciutat**. La petició ciutadana va rebre el suport de 81 entitats veïnals, socials i culturals, i de més de 800 persones d'àmbits professionals molt diversos.

L'Ajuntament de Barcelona va assumir el ferm compromís de fer-la realitat, i es va iniciar la col·locació d'aquests elements commemoratius amb la placa commemorativa inaugurada el 25 de novembre de 2014 a la **platja del Somorrostro**.

La segona placa es va col·locar el 22 de febrer de 2015 davant l'edifici Blau del Parc Fòrum, lloc on havia existit el barri de barraques del **Camp de la Bota**, amb una població que va superar els 4.000 habitants. La tercera, el 22 de març, al carrer de Carmen Amaya davant el mur del cementiri, en homenatge als veïns del barri de **Rere Cementiri del Poblenou**. La quarta, en homenatge als habitants dels **barris de barraques del Poble-sec**, es va col·locar el 12 d'abril de 2015 al carrer Nou de la Rambla, al CAP Les Hortes. La cinquena, a la plaça Àngel Pestaña, en homenatge als veïns de les **barraques de Santa Engràcia** i la lluita veïnal del barri de la Prosperitat, el 25 d'abril. La sisena es va posar el 31 de maig davant els habitatges de Raimon Casellas, en homenatge als veïns de les **barraques del Carmel** i a la lluita col·lectiva de per aconseguir el reallotjament. El 20 de juny es va inaugurar la placa en homenatge als veïns de les **barraques de Can Tunis (Jesús i Maria o la Muntanyeta)**. El 27 de juny es va inaugurar la placa en homenatge als veïns de les **barraques de la Diagonal i Santa Gemma**, a les Corts.

El 25 d'octubre de 2015 es va inaugurar la placa monument en homenatge als veïns dels **barris de barraques de la muntanya de Montjuïc**, situada a la cruïlla del Passeig Olímpic amb el carrer del Dr. Font i Quer.

Les plaques commemoratives

El conjunt d'elements el formen:

Quatre plaques commemoratives de format gran en punts representatius dels grans conjunts de barris de barraques de la ciutat. Al **litoral**, a la platja del Somorrostro. A **Montjuïc**, a la zona on hi havia grans barris com Can Valero i Tres Pins. Al **Carmel**, al cim del turó de la Rovira, on s'han rehabilitat les restes de les barraques i on el Museu d'Història de Barcelona ha creat un espai patrimonial per conèixer el barraquisme a Barcelona. També està previst situar una d'aquestes plaques al lloc on hi havia el barri de **la Perona**, en el límit entre la Sagrera i Sant Martí de Provençals.

Set plaques que recorden l'emplaçament de nuclis de barraques concrets i significatius a diferents zones de la ciutat: el **Camp de la Bota** i el nucli de **Rere Cementiri**, al litoral; el **Poble-sec** i **Can Tunis**, a Montjuïc; una placa al nucli de **Raimon Casellas**, al barri de Can Baró; les barraques de **Santa Engràcia**, a la plaça Àngel Pestaña del barri de la Prosperitat a Nou Barris, i les de la **Diagonal i Santa Gemma**, a les Corts. Posteriorment es preveu afegir una placa per recordar les barraques de **l'Hospital de Sant Pau**.

El recorregut pel conjunt de plaques configurarà una ruta per la història del barraquisme, per conèixer una part del passat recent de la ciutat que havia estat massa temps ignorat, i homenatjar els que van viure a les barraques i van ajudar amb el seu esforç a fer gran Barcelona.

Altres iniciatives sobre la història del barraquisme

Espai patrimonial del Turó de la Rovira (MUHBA), on la rehabilitació de la bateria antiaèria de la Guerra Civil i la consolidació de les restes del barri de barraques que s'hi van construir a partir dels anys quaranta permeten aprofundir en el coneixement del barraquisme a Barcelona. L'espai compta amb panells i diversos espais expositius sobre la defensa antiaèria de Barcelona i els anys del barraquisme. El Museu d'Història de Barcelona ha publicat la guia urbana **Barraques/BCN**, amb un plànol de la situació d'alguns dels principals nuclis de barraques que van existir a la ciutat.

El 2008, el MUHBA va presentar l'exposició **Barraques. La ciutat informal**, resultat de cinc anys de recerca del grup Pas a Pas, i el 2011 es va presentar el llibre **Barraques. La Barcelona informal del segle XX**, editat per Mercè Tatjer i Cristina Larrea i publicat per l'ICUB i l'Ajuntament de Barcelona, que aporta molta informació sobre un tema que s'havia tractat poc. L'any 2012 es va publicar **Barraquisme: la ciutat (im)possible**, obra

de Xavi Camino, Òscar Casasayas, Pilar Díaz, Maximiliano Díaz, Cristina Larrea, Flora Muñoz i Mercè Tatjer, publicat per la Generalitat de Catalunya.

En les dècades precedents, pocs autors havien aprofundit en l'estudi sistemàtic del barraquisme a Barcelona. Els llibres de **Josep M. Huertas**, **Jaume Fabre** i **Josep Martí Gómez** i els de **Francesc Candel** són els més significatius, juntament amb els publicats per assistents socials com **Rosa Domènech** o **Carme Garriga**. El treball documental de fotògrafs i cineastes professionals i amateurs va ajudar a fer visible una realitat que no es volia veure. Llibres publicats en els darrers anys i treballs de recerca recullen el testimoni fotogràfic o personal de la vida als barris de barraques, com els de **Laura de Andrés Creus**, **Jesús Martínez** i **Oscar Dhooge**, així com les exposicions de fotògrafs com **Ignasi Marroyo**, **Jacques Léonard**, **Manel Gausa** i molts altres.

Al llarg de l'any 2016 La Comissió ciutadana per a la recuperació de la memòria dels barris de barraques ha organitzat una exposició fotogràfica i diversos actes i debats amb motiu dels **50 anys de l'enderroc del barri del Somorrostro**.

Barri del Somorrostro, c. 1950. Xavier Vallory March, Obra Social catequesi Sant Joan Bosco

L'any 2003 es va presentar l'exposició *Somorrostro* al Museu d'Història de Catalunya.

La revista *Carrer*, de la FAVB, va publicar el dossier "**Memòria del barraquisme**", en el número 106 (2009)

A TV3, el reportatge del programa '**30 Minuts**', *Barraques. L'altra ciutat*' (2009) i el documental *Barraques. La ciutat oblidada*, emès al programa "Sense ficció" l'any 2010 van plantejar la necessitat de recordar una part esborrada de la història col·lectiva, a partir de la qual van sorgir moviments veïnals que han contribuït a configurar la ciutat actual. Al final del documental una de les protagonistes, Julia Aceituno, va demanar un record públic dels anys del barraquisme. Les seves paraules van impulsar la iniciativa de la Comissió ciutadana per a la recuperació de la memòria dels barris de barraques:

Julia Aceituno: *“No quieren recordar que aquí estuvo el Somorrostro. Pues estuvo. Y estuvo muchos años, de sufrimiento, de penuria...”*

José Aceituno: *“No, no hay ni un letrero que ponga Somorrostro...”*

Julia Aceituno: *“Nosotros sufrimos mucho, pero al final hemos tenido la recompensa. Pero lo único que echo en falta es que hay carteles que pone: ‘Avenida Icaria’, ‘Bogatell’... ¿Y el Somorrostro, dónde lo han dejado? Porque allí estuvo el Somorrostro. Quieran o no quieran, estuvo allí el Somorrostro. Yo creo que los que hemos vivido allí nos merecíamos por lo menos que en las placas el Ayuntamiento hubiera puesto ‘Somorrostro’. Yo voy a escribir una carta al Ayuntamiento y se lo voy a solicitar, que pongan que allí estuvo el Somorrostro. Porque es como un homenaje para todos los que vivimos allí. No ya por nosotros, sino por todos. Porque nos lo merecemos, creo yo.”*

Aquesta demanda, sumada a la de molts altres veïns dels barris de barraques i de la ciutadania de Barcelona, és la que ara s'està fent realitat.

Comissió ciutadana per a la recuperació de la memòria dels barris de barraques de Barcelona, formada per Mercè Tatjer, Alonso Carnicer, Sara Grimal, Jordi Giró, Custodia Moreno, Oriol Granados, Rafel Usero, Francesc Banús i Julia Aceituno, amb l'assessorament de Jaume Fabre i del Grup Pas a Pas.

Barcelona, 26 de març de 2017

Enllaços:

Documental “Barraques, la ciutat oblidada”:

<http://blogs.ccma.cat/senseficcio.php?itemid=28317&catid=1270>

Exposició “Barraques. La ciutat informal”:

<http://www.barraques.cat/ca/>

Comunitat “Memòria dels barris de barraques de Barcelona”:

<https://www.facebook.com/MemoriaDelsBarrisDeBarraques>

MUHBA Turó de la Rovira:

<http://museuhistoria.bcn.cat/ca/muhba-turo-de-la-rovira>